

SLOVENSKA ZGODOVINA - 19. STOLETJE - dr. Janez CVIRN

Indikatorji Tradicionalno Moderno

I: razvoj prebivalstva

T: visoka nataliteta - visoka mortaliteta

M: visoka nataliteta - nizka mortaliteta (gre v s,eri nizke nataliteta - nizke portalitete)

I: urbanizacija

T: nizka

M: visoka

I: pismenost

T: neznatna

M: velika

I: obiskovanje šole

T: slabo

M: dobro

I: socialna struktura

T: enostavna

M: razvejana

I: socialna distanca

T: visoka

M: nizka

I: gospodarska struktura

T: enostavna

M: razvejana

I: gospodarska rast

T: statična

M: dinamična

I: birokracija

T: neznatna

M: razvejana

I: politična participacija

T: nizka

M: visoka

I: oblika vladavine

T: absolutizem

M: parlamentarna demokracija (po l. 1861)

I: strankarska struktura

T: enostavna

M: razvejana

I: komunikacija

T: enostavna

M: razvejana

Z nastopom Marije Terezije l. 1740 je prišlo do postope modernizacije v državi, pri kateri pa je prihajalo do zastojev; to modernizacijo lahko imenujemo tudi parcialna modernizacija. Rečemo lahko tudi, da je modernizacija sicer potekala, vendar je država segala v preteklost. Z nastopom te vladarice je imela "država" tudi več težav. Sama država je bila pravzaprav skupek dežel, katere so poskušali povezati z birokracijo oz. t.i. birokratsko penetracijo., ki bi bila enotna za vse. Pri tem je bilo potrebno poenotiti tudi pravo in vzpostaviti centralno ureditev. Do te reforme pa je prišlo le v avstrijskem delu monarhije, kajti Ogrska je še vedno ohranila določene privilegije oz. poseben status v monarhiji, kar se je kasneje l. 1867 pokazalo tudi v imenu za novo državo - Avstro- Ogrska monarhija.

Glavni trije modernizacijski problemi so bili:

- kriza legitimnosti

Izvirala je iz pragmatične sankcije, ki naj bi Mariji Tereziji po smrti njenega očeta Karla VI. zagotovila krono in celovitost države. Povezana je bila tudi z vprašanjem skupne identitete. Poizkus skupne avstrijske nadidentitete je bil sicer prisoten, vendar pa je bila to le bolj lojalnost cesarju.

- kriza identitete
- kriza integracije

To je bil problem s katerim se je monarhija neprestano sprečevala. Do tvorjenja skupne države je namreč prihajalo z oporo na določene stebre, kot so to npr. cerkev, vojska, vladar, ...

Ko je Marija Terezija prevzela krono, je sama kasneje v svojih spominskih zapisala, da je bila državna blagajna skoraj prazna, vojska je bila brez moči (princ Evgen Savojski, je pred svojo smrtjo trdil, da bi država potrebovala okoli 150.000 vojakov) in po državi so razsajale bolezni. Pragmatična sankcija, ki ji je zagotavljala krono in nedeljivost dežel, ni bil upoštevana s strani drugih držav kot je to mislil njen oče Karel VI. Zaradi tega je sprva izbruhnila I. in II. šlezijška vojna, katerima je sledila 8 letna nasledstvena vojna z glavnimi nasprotniki Prusi in njihovim vladarjem Friderikom Velikim. Velik problem, ki je pestil Habsburško monarhijo je bil tudi ta, da je državo držal skupaj le vladar.

V 8 letni nasledstveni vojni (1740-1748) je Mariji Tereziji uspelo dobiti podporo vseh 7 dežel in predvsem Ogrske, kateri pa je morala priznati poleg starih, še nekatere nove pravice oz. privilegije. L. 1741 je bila tako kronana za Ogrsko kraljico v Pragi, z naklonjenostjo ogrskega sabora in njihovo vojaško pomočjo pa ji je uspelo uspešno zaključiti vse tri vojne.

Tako se je pokazala kriza v tem, da moč državi ne zagotavlja njena velikost, vendar je za to pomembna tudi notranja ureditev. Pogoj za boljšo notranjo ureditev je bilo ukenitev personalne unije in prehod na centralizacijo, do katere je lahko prišlo z vzpostavitvijo birokratskega aparata.

Upravne reforme

Centralni organi (tudi centralni upravni sistem):

- l. 1742 je bila ustanovljena hišna dvorna in državna pisarna, ki je bila zadolžena za zunanje zadeve;
- l. 1743 je prišlo do centralizacije vojaških zadev, kar pa se je nadaljevalo z ustanovitvijo Dvornega vojnega sveta l. 1744;
- l. 1749 je bil ustanovljen Directorium in publicis et cameralibus - glavni centralni urad za politične in finančne zadeve, ki je deloval do l. 1761, istega leta pa je bil ustanovljen tudi Oberste Justizstelle - pravni organ;
- l. 1761 je bil ustanovljen Državni svet;

Državni organi na deželni ravni

- l. 1749 je bila ustanovljena Reprezentanca in Komora;
- l. 1781 so bile ustanovljene deželna glavarstva oz. guberniji;
- l. 1749 so bile ustanovljene Kresije, ki so bile namenjene nadzoru nad zemljiškimi gospodstvi in mestno upravo. Sami teritoriji, ki so jih kresije upravljale so bili veliki.

Naddeželna koncentracija

- v l. 1763-1765 in 1782-1791 je prišlo do združitve Štajerske, Koroške in Kranjske pod gubernij v Gradcu.

Poenotenje pravnega sistema

V habsburških deželah je bilo prisotnih več različnih pravnih sistemov, ki so bili drugačni tudi za ljudi različni statusov.

Kazensko pravo

Temeljal je na pravni ureditvi Karla VI., ki se je navezovala na kazenski zakonik iz l. 1532 t.i. Karolini. Poleg tega so bili v posameznih deželah prisotni tudi starejši pravni redi. Marija Terezija je povsod želela

imeti enak pravi sistem in zato je l. 1753 imenovala skupino pravnikov, ki so skrbeli za poenotenost pravnih sistemov. Tako je l. 1768 nastala t.i. Nemesis Tereziana, ki je predvidevala, da je kriminalce potrebno prevzgojiti, jih z delom podrediti državi in med navadnimi ljudmi vspodbuditi strah in odpor do kriminalnih dejanja. Vendar pa je v tem kazenskem zakoniku ohranjeno mučenje, kazni načina oko za oko, odsekanje dveh prstov krivo pričajočemi in podobo. Zako nik je predvideval tudi dve vrsti smrtnih kazni; prvo preprosto v kateri so obtožencu odsekali glavo ali pa se ga obesi in drugo težjo usmritev, ki je predvidevala sežig na grmadi pri živem telesu.

Ta kazenski zakonik Nemesis Tereziana je bil tako še daleč od načel Cezara Beccaria, ki je l. 1764 podal svoj pogled na kazensko pravo. Tako je zavrnil smrtne kazni, se zavzemal, da naj bi kazni bile za vse ljudi enake, trdil pa je tudi, da je potrebno prvo odstraniti vzroke za kazniva dejanja. Njegova knjiga je imela velik vpliv na monarhijo in Marija Terezija je zato l. 1776 preklicala možnost mučenja in čarovniških procesov, smrtno kazen pa je kasneje preklical l. 1787 Jožef II. z t.i. Jožefinskim zakonikom, v katerem pa je uvedel tudi celo vrsto prostorskih kazni, ki pa so bile kljub temu surove.

Tudi zapori v tistih časih so bili strašni in tako je npr. v Brnskemu Spielbergu po podatkih v 10 mesecih umrlo skoraj 30 % zapornikov. L. 1791 je Leopold II. ukinil nekatere kazni in l. 1792 sklical komisijo, v kateri je bil tudi Beccaria, in je nato delovala še za časa Franca II. Delo je končala l. 1803, ko je tudi izdala Zakon o hudodelcih in težkih policijskih prekrških; ta zakonik je bil pod vplivom Francoske revolucije in množičnih jakobinskih procesov s smrtnimi obsodbami. L. 1867 je kasneje prišlo do poiskusa dekriminalizacije nekaterih postopkov.

Reorganizacija civilnega prava

Sklicana je bila komisija, ki je sprva idla pravno delo v 8 zvezkih, ki pa je bilo zaradi preobsežnosti zavrnilo in delo pravnikov se je zato nadaljevalo še v čas Jožefa II. in njegove želje po poenotenu prebivalstva. Delo komisije se je nadeljevalo tudi pod Jožefovim naslednikom Leopoldom II., reformno obdobje pa se je zaključilo l. 1792 z Francem II. Takrat je bil kot produkt tega dela izdan Obči meščanski zakonik iz l. 1811, ki je temeljil na naravnem in modificiranem rimskem pravu in je bil tako dobro sestavljen, da ga niti ni bilo potrebno spreminjati po revolucijo l. 1848.

Upravne reforme so bile predpogoj za vse prihodnje reforme, do katerih pa je prišlo predvsem zaradi želje po pridobivanju večje vsote denarja. Te reforme so se pričele z odvzemom upravno deželnih funkcij zemljiškim gospodom. Same reforme so bile na Kranjskem nekoliko težje izvedljive saj so bila mesta majhna, siromašna, ponekod zaradi bolezni tudi prazna, sama deželno knežja mesta pa so državi dolgovala kar velike vsote denarja, kljub temu, da sami davki za mesta na Kranjskem niso bila velika (Ljubljana 600 goldinarjev, druga mesta tudi po 12 in podobno). Cela Kranjska je tako bila dolžna preko 2.000.000 goldinarjev.

L. 1747 je bila uveden Haugvitsov načrt o reorganizaciji davkov, ki je predvideval pravično razdelitev davkov po osebah in deželah. Vendar pa izboljšava davkov ni bila povsod enaka. Najpomembnejše v tej reformi je, da je obdavčitev začela veljati tudi za zemljiško gospodo, vendar je bila dominikalna posest še vedno manj obdavčena kot rustikalna. Davki so bili tvorjeni z ocnitvijo dohodka od zemljišča preko Terezijanskega katastra. Pomembnejše je bilo to, da je v rokah gospodov ostalo le še pobiranje davkov, pa še to dejavnost so nadzirali uradi. S takšnimi ukrepi so se zvišali katedralni dohodki, ki so bili direktni davki vladarjev. V vseh deželah se je zvišala tudi kontribucija (deželi Štajerski nad 1.000.000 goldinarjev, Kranjski na okoli 250.000 goldinarjev in Koroški okoli 400.000 goldinarjev) in zaradi tega je prišlo do odpora, ki pa a je vladarica uspešni zatrla, na primeru Koroške tako, da je njenim stanovom za 20 let odvzela pravice o soodločanju o višini kontributa. Marija Terezija je državno blagajno poskušala napolniti tudi na razne druge načine; tako je npr. l. 1751 uvedla državno loterijo, pri kateri so srečke prodajali celo župniki, in ki je državi v 10 letih prinesla nad 10.000.000 dobička, nato je podpirala izvoa idrijskega živega srebra, uvedla je nekakšen prohibitivni sistem s katerim je prepovedala uvoz luksuznih stvari, izvoza surovin in podobno. L. 1765 je bil ustanovljen družinski fond habsburške družine in tako je prišlo do ločitve državnih in družinskih financ.

Od SV dalje se je položaj kmetov vedno bolj slabšal, saj so bili v vseh pogledih odvisni od svojega zemljiškega gospoda, katerih gospodstvo je bilo nekakšna država v državi, kar pa je onemogočalo neposreden stik z vladarjem ali deželnim knezom. Tako je enotno podložništvo postalo tudi interes

države. Ustanovljene so bile Kresije za izvajanje nadzora nad zemljiškim gospodom in kot inštitucija na katero so se lahko pritožili kmetje. L. 1753 je bilo ustanovljeno tudi sodišče, ki se je ukvajalo z obravnavanjem podložniških zadev. Kljub temu je do kmečkih uporov še vedno prihajalo. Tako je do obsežnih nemirov prišlo l. 1775, l. 1783 pa je do upora proti tlaki prišlo na posestvih Žiga Zoisa, ki je nato pod vplivom dogodkov in Francoske revolucije spremenil pogled na izkoriščanje kmetov.

Marija Terezija je bila prepričana da slabšanje položaja kmeta slabi dotok dohodkov in moč vojske. Zato je bila toliko bolj pomembna določitev maksimalne tlake z robnim patentom za Koroško in Štajersko l. 1778 (omejena je bila na 3 dni v tednu) in Kranjsko l. 1782 (tlaka je bila odmerjena glede na velikost zemljišča). Prisotne so bile tudi že ideje o odpravi tlake, vendar je bila namesto tega predstavljana možnost odkupa od tlake, ne pa še popolna odprava. Možnost odkupa od tlake je prinesla davčna in urbarialna regulacija iz l. 1789. Zemljiški gospod je s to reformo postal tudi prijemnik neke fiksne rente, ki je bila določena glede na višino dohodkov, ki jih je prinašalo gospodarstvo. Od teh dohodkov so kmetje dobili 70 % (nato so morali plačati še nekaj davkov državi), zemljiški gospod 17 % in država 13 %. Zemljišča so bila kasneje izmerjena in klasificirana v Jožefinskem katastru.

Z nevoljniškim patentom l. 1781 je država kmetu dala relativno svobodo v možnosti prostega poročanja, ga poskušala bolj spodbuditi k povpraševanju po izdelkih na tržišču, povečala pa je tudi njegovo mobilnost. Država in vladar so takrat namreč mislili, da je država bogatejša, če ima več prebivalcev, pri tem pa se niso zavedali negativnih vplivov povečanja prebivalstva. Z nastopom Franca II. so se poročni konsenzi začeli ponovno omejevati zaradi prevelikega števila beračev. L. 1864 pa je državni zbor predal odločitev o konsenzu pri poroki posameznim deželam, od katerih so vse razen Kranjske, ki je nekoliko odlašala, sprejele možnost prostega poročanja.

L. 1748 so bila uvedena enotna pravila v vojski in v vojaškem urjenju, določili so število mož potrebnih za tvorjenje polka v miru (2.700) ali vojni - vojsko so poskusili poenotiti. Novačenje je sprva potekalo podono kot včasih, z novačenjem plačanih prostovoljcev oz. najemnikov. L. 1753 so uvedli načrt o novačenju po deželah, leto kasneje l. 1754 pa je v ta namen prišlo tudi do prvega popisa prebivalstva, ki se je ponavljal vsake tri leta. L. 1771 je bila uvedena splošna vojaška obveznost, ki je trajala za obdobje med 18 in 40 letom. Zaradi dolžine le te so se ji ljudje začeli izogibati, tako da so v spodbujanje za v vojsko vključili celo pesnike. Kasneje l. 1814 je bil čas trajanja naborništva skrajšan na 14 let in nato l. 1845 na 8 let. Naborništva je bilo upravičenih več ljudi, ki so se ukvarjali z določenimi poklici (prebivalci Trsta, meščani, rudarji, ...), tako da je ta ureditev zopet najbolj prizadela kmečko prebivalstvo (po podatkih je Koroška v letih 1771-90 izgubila kar 38.000 mož). Z tvorjenjem polkov je bil vsakemu polku določen naborni okraj, čigar meje so postavili glede na predjožefinske cerkvene ureditve. Izvedba nabora in vodenje okraja je bilo zaupano v roke enemu od zemljiških gospodov v okraju.

Gospodarstvo v Habsburški monarhiji

- skripta Literatura za izpit iz slovenske zgodovine - 16. do 18. stoletje, dr. Vasko SIMONITI

Šolske reforme

Z šolskimi reformami je na naše ozemlje začela Marija Terezija v 50-ih letih 18. stol. po končani nasledstveni vojni. Organizirane OŠ takrat še ni bilo oz. se je temeljnega elementarnega pouka udeležilo le malo otrok. Tako je bilo v tistem obdobju na celem slovensko naseljenem prostoru 63 šol, od teh pa jih je bilo v deželi Štajerski 32, na Koroškem 6, na Kranjskem 16, na Primorskem 3 in v Prekmurju 6. Obisk teh šol je bil majhen kar vidimo tudi iz podatkov po katerih naj bi v Mariborskem okrožju šole obiskovalo le 0,4% otrok v Celjskem okrožju pa le 0,1% otrok. Na podeželju so bile razmere še slabše, kajti tam je šolo obiskoval v povprečju vsak 34 otrok (MB vsak 4, CE vsak 143).

Na področju srednjega šolstva so bile razmere nekoliko drugačne. Na našem ozemlju je delovalo 6 latinskih gimnazij, katere so upravljali jezuiti. Učenci v njih so bili razdeljeni na 5 razredov, od katerih so v treh poučevali latinščino in v dveh humanistične vede in retoriko.

Vosokošolskega študija pri nas ni bilo oz. je bilo možno študirati filozofijo, kar se je kasneje preimenovalo v licej. Na univerzo so študentje iz našega okolja lahko prišli, vendar pa so morali prej opraviti 2-3 letni študij filozofije. Ta študij filozofije se je v Ljubljani začel izvajati l. 1704, medtem ko je teološka fakulteta delovala že prej.

Kasneje so se z željami po reformi šolstva pojavile tudi ideje, da bi se srednje in visoko šolstvo prevzelo s strani države iz rok jezuitov, medtem ko je bilo osnovnošolstvo še vzpostaviti.

Pred reformami je država najprej izvedla anketo med visokimi cerkvenimi in državnimi predstavniki, z vprašanjem kaj si mislijo o uvedbi elementarnega šolstva. Večina anketirancev je bila proti uvedbi šole, za potrditev svojega nasprotovanja pa so podali naslednje argumente:

- dejali so, da bi kmeta osnovnih potreb - plačevanje davkov, lepo vedenje, ..., lahko naučil kar lokalni župnik, ob nedeljah po maši, in da šole tako niso potrebne;
- dejalo so, da so otroci kmetom potrebni kot delovna sila;
- kmet naj bi po njihovem prepričanju, zaradi branja dvomljivih knjig postal nevaren družbi in državi;
- cerkveni predstavniki pa so dejali, da so ljudje tako verni le zato ker so nepismeni.

V 60-ih letih 18. stol. je nato prišlo do ustanovitve vrste poklicnih šol (tekstilne, navtične, ...), ideja za njihov nastanek pa je prišla iz gospodarske doktrine - merkantilizma. Marija Terezija je nato šolstvo razglasila za državno zadevo, pri tem pa se je naslanjala na teorije in predloge mnogih teoretikov. Eden takšnih je bil tudi Slovenec KEMERDELJ, ki je zagovarjal uvedbo elementarnega šolstva, kajti revščino je po njegovem mnenju povzročala tudi množična nepismenost, z odpravo te pa bi se doprineslo k gospodarskemu razvoju, od česar bi posredno, preko davkov, imela korist tudi država. V takšnem osnovnem šolstvu je želel uporabiti kar župnike, ki naj bi poučevali ob nedeljah. Njegova ideja sicer ni naletela na gluha ušesa, vendar država šolstva ni želela več prepustiti cerkvi.

Zato je bil pomemben Splošni šolski red iz l. 1776, ki je uzakonil splošno šolsko obveznost; napisal ga je Ignac FILDINGER. Kot posledica na ta zakon so bile ustanovljene tri vrste šol:

- trivialke, ki so bile ustanovljene na podeželju in v katerih so se učenci učili brati, pisati in računati;
- glavne šole, ki so se ustanovljale v mestih in so trajale tri leta; v njih so poleg branja, pisanja in računanja poučevali tudi zgodovino ter geometrijo;
- normalke, štriletne šole, ki so učence pripravljale na višje šole.

Kot poučevalni jezik se je uporabljala nemščina, vendar se je zaradi neznanja tega jezika pri nas uporabljala tudi slovenščina - predvsem v nižjih razredih. Vendar pa je upoštevanje reda, zaradi ovir, potekalo neenakomerno. Glavni vzroki za to so revščina kmeta in njegova navezanost na zemljo ter premalo učiteljev in denarja za šolstvo.

Do l. 1784 je število šol na našem ozemlju poraslo. Na ozemlju dežele Štajerske jih je bilo 121, na Koroškem 16, na Kranjskem 58, na Primorskem 11 in v Prekmurju 10, skupaj 216 šol.

Jožef II. je nato s svojim zakonom določil, da naj bi na vsakih 100 otrok delovala ena trivialka, poskušal pa je tudi urediti finančne zadeve. Posledično so na šolstvo vplivale tudi njegove cerkveno-uprane reforme in zgostitev župnijske mreže. Meščani v te šole svojih otrok niso želeli pošiljati, kajti trdili so, da so slabe in so si zato raje najemali privatne učitelje, drugi razlog za slab obisk pa je bilo poučevanje v nemščini.

Z razvojem šolstva pa so nastajali tudi učbeniki. Eden prvih piscev pri nas je bil POHLIH, ki je l. 1781 napisal Bukvice za rajtno, po tem delu pa še nekaj drugih učbenikov.

Stanje na področju šolstva se je poslabšalo po nastopu Franca II. na prestol, zaradi strahu, ki ga je po vsej Evropi povzročila Francoska revolucija. L. 1805 je prišlo do nove ureditve šolstva, s čemer je to zopet prišlo v roke cerkve in s pomočjo katere so si zadali nalogo, da se bo v šolah ustvarjalo pridne državljane.

V srednjem šolstvu se je že Karel VI. zavzemal, da bi jezuiti v svojih šolah začeli poučevati tudi kakšne druge predmete in ne striktno le latinščino in verstvo. Šele l. 1752 je nato prišlo do novega študijskega reda za gimnazije in imenovanja Giovania GASPARIA za najvišjega inšpektorja. Gimnazije so s tem redom postale 6 razredne, v njih pa je bil še vedno povdarek na poučevanju latinščine in verstva. Na tem področju je do večjih sprememb prišlo šele ob ukinitvi jezuitskega reda, vendar pa so bile takrat gimnazije predane drugim redovom, jezuiti pa so bili zaposleni kot laični duhoovniki. Prišlo je tudi do krčenja števila gimnazij (zaradi previsokih stroškov za njihovo vzdrževanje in oteževanja dostopa do izobrazbe nižjemu sloju) in latinskih šol katere so imeli nekateri meniški redovi (benediktinci, frančiškani, ...). Za čas Jožefa II. je nato število gimnazij še nekoliko upadlo.

Naslednji reformator gimnazijskega sistema je bil Aunton DE MARTINI, ki je želel v srednje šole vnesti tudi poučevanje drugih predmetov, vendar je njegova reforma naletela na gluha ušesa. L. 1775 je bil sprejet zopet nov načrt, ki pa ni doprinesel večjih sprememb, prav tako kot tudi ne reforma Inocenca LAUDE iz l. 1808. Do revolucije l. 1848 so bile to po programu latinske šole, nakar je prišlo do nove reforme, ki pa je končno uvedla moderne programe. Ob ukinitvi jezuitov pa je liceje prevzela država.

Kar se tiče univerz je Marija Terezija v 50-ih letih 18. stol. njihovo reformo zaupala ZWITTERJU. Ta je reformo začel predvsem s tem, da je l. 1759 na teološki univerzi prvo udpuštil vse jezuite in jih zamenjal z laučnimi učitelji, enake ukrepe pa je uporabil na zdravstveni fakulteti. Študij je še vedno ostal statičen, kajti predavalo se je le po vnaprej določeni literaturi, ostala knjižna dela pa so bila študentom celo prepovedana.

Bolje se je godilo visokim strokovnim šolam, ki jih je ustanovila država pod vplivom idej o gospodarskem napredku. Takšne šole so bile:

- vojaška akademija v dunajskem novem mestu;
- orientalska akademija;
- trgovska akademija.

Cerkvene reforme

Cerkvene reforme je spodbudila stara želja po nadzoru nad cerkvijo s strani države, poleg tega pa so jih podprle tudi nekatere cerkvene struje - ti reformisti so bili poimenovani JANZENISTI. Ime so dobili po Corneliu JANZENU, ki se je v svojem življenju ukvarjal z analizo sv. Avguština in posegel tudi na področja božjega nauka. Dve leti po njegovi smrti je izšla knjiga Avgustinus, ki pa je naletela na dokaj dober odmev. Glavna točka spora v tem delu je bil Janzenov pogled na božjo misel in odnos človeka do te božje misli ter vprašanje kdaj v primeru dvoma, je neko dejanje dovoljeno in kdaj ne. Spor okoli dela se je hitro stopnjeval in jezuitom je celo uspelo preprečiti drugo izdajo, kajti motilo jih je približno pet stavkov, ki naj bi bili krivoverni. Papež Inocenc X. jih je nato tudi razglasil za takšne. Ker so se spopadi na to temo še vedno nadaljevali je papež l. 1705 prepovedal sleherno diskusijo na to temo.

Med glavnimi pripadniki janzenistične ideje, sta bil tudi samostana Port Royal v Parizu in njegova podružnica v bližini Versaillesa. Zaradi izredno vplivnih katoliških intelektualcev, ki so delovali v obeh samostanih, sta bila oba kasneje med leti 1707 in 1709 ukinjena.

Katoliški reformisti so, ne glede na strujo kateri so pripadali, bili:

- kritični do shoalistične filozofije;
- zavzemali so se za preučevanje Svetega pisma;
- želeli pa so tudi poenotiti versko življenje.

V naših deželah so bili 18. stol. kot janzenisti označeni tudi dugi privrženci raznih reformnih gibanj. Takšna gibanja so bila:

- gibanje v Italiji, ki je delovalo v letih med 1740 in 1758 za časa papeža Benedikta XIV., ki jih je tudi podpiral. Eden iz med cerkvenih zgodovinarjev, pripadnik tega gibanja, Ludovicum Anton Maratori se je tako zavzemal med drugim:

- za zagotovitev svobode cerkvi na verskem področju;

- nenaklonjen je bil čaščenju svetnikov, predvsem Marije in podobno;
- reformna gibanja iz Nemčije, ki jih delimo na:
 - episkopalistična oz. febrionalistična reformna gibanja in;
 - gibanja, ki so se zavzemala za reformni katolicizem.

- episkopalisti so se zbirali okoli Trierskega pomožnega škofa, ki se je zavzemal predvsem za večjo vlogo vseh lokalnih škofov nasproti papežu oz. je trdil, da je papež le prvi med škofi in zato mora večji del svoje moči prenesti na škofo in državo.

- pristaši reformnega katolicizma pa so se zavzemali:
 - za temeljito prenovu cerkve;
 - široko branje Svetega pisma;
 - globljo izobraženost duhovščine;
 - nasprotovali so ljudskim pobožnostim;
 - zavzemali so se za povečanje moči lokalnih škofov;
 - nenaklonjeni so bili do samostanov.

Za vsa ta gibanja pa je značilno, da niso imela nič skupnega z Janzenom ali Port Royalskim gibanjem, vendar pa so se vsa nekako zavzemala za:

- ponotranjeno versko življenje;
- da bi se to versko življenje očistilo baročne verske pobožnosti;
- da mora papež dati več moči lokalnim škofom;
- spodbujali so versko toleranco.

Reformni ukrepi Marije Terezije so se skladali z ukrepi katoliške cerkve, poleg tega pa niso porušili notranjega ustroja in moralne avtoritete cerkve; to pa je bil tudi vzrok, da so bili njeni odnosi z cerkvijo odlični. Mnogi predpisi Marije Terezije in nato njenega sina Jožefa II., kažejo na to, da sta oba bila pod vplivom pomembnih pristašev reformnega katolicizma. Takšna ukrepa sta npr.:

- uveljavitev sklepa Marije Terezije, ki v nedeljo dopoldne prepoveduje odprtje gostiln, trgovin in gledališč, poleg tega pa so bili vsi sprehodi, predvsem v mestih, prepovedani do 16.00 ure in;
- dekreti Jožefa II. s katerimi je narekoval koliko sveč lahko gori v cerkvah, koliko oltarjev in slik ima lahko posamezna cerkev in podobni ukrepi.

Drugi ukrepi Marije Terezije so še bili:

- l. 1764 je bila izdana prepoved izdajanja papeževih ukrepov brez privoljenja države;
- l. 1750 je prišlo do prepovedi vizitacije tujih duhovnikov na območju notranjeavstrijskih dežel;
- l. 1754 izdana prepoved izobraževanja duhovnikov v tujini;
- l. 1769 pa je bilo ustanovljeno ministrstvo za nadzor šolstva.

Glavni namen reform oz. ukrepov Jožefa II. pa je bila koristnost ter želja po podreditvi verskega življenja in cerkve ciljem države.

- l. 1781 je bil izdan tolerančni patent

Izdaja tega patenta je bila le posledica mnogih dejavnikov. Monarhija je bila že prej, kljub temu, da je bila večinsko katoliška dežela, dokaj tolerantna do Judov, ki so delovali v dvorni komori, do pravoslavcev, ki so se udeleževali kot trgovci in do skritega protestantizma, v Ogrskem delu pa so poleg kaktolikov, pravoslavcev in Judov, živeli tudi kalvinci, protestantje ter pravoslavci.

Sama ideja verske tolerance je bila uvedena sicer dokaj pozno, poleg tega pa je Marija Terezija tudi ni upoštevala, kajti nasilno je preseljevala protestante in nastopala proti Judom z različnimi diskriminatornimi zakoni. Tako je bilo z Judovskim patentom iz l. 1764 predpisano, da morajo moški nositi brade, da morajo biti ob nedeljah do poldneva doma, da se lahko poročajo le gospodarji in podoba. Tisti Judje, ki so imeli denar so sicer lahko ustanavljali manufakture, vendar so za to ob koncu leta morali plačati poseben tolerančni denar. Te zahteve do Judov so bile nekoliko omiljene v Trstu in Gorici.

Pojem tolerance je bil sicer poznan, vendar je veljal le do potrebnih strokovnjakov, trgovcev in drugih podobnih ljudi, ki so bili potrebni monarhiji.

Prvi tolerančni patent je bil izdan za protestante l. 1781 in jim je omogočil:

- grajenje cerkva z pogojem, da niso imele zvonikov in da njihov vhod ni gledal na cesto;
- možnost pridobitve mojstrskega izpita;
- možnost obiskovanja univerze in podobno.

Judovski tolerančni patent izdan iz l. 1781 oz. 1782 pa je:

- izničil diskriminatorne ukrepe;
- dovolil ustanavljanje šol;
- dovolil obiskovanje univerz;
- dovolil ukvarjanje z trgovino.

V prvi izdaji Laibacher Zeitung iz l. 1782 pa je bilo možno zapaziti prisotnost semetistična nagnjenja in nasprotovanje patentom. Ljubljanski škof Herbenštejn je npr. l. 1782 v pastirskem pismu pozdravil patent s kateremu je bila vsakemu dana možnost, da se opredeli za lastno vero, vendar je glede na to dejanje prišlo do nasprotovanja v Rimu. Spor se je končno rešil šele l. 1787 z smrtjo škofa Herbenšteina.

Več nestrinjanja med navadnim ljudstvom, kot ti patentje, pa so povzročile reforme Jožefa II. Ta je:

- l. 1782 omejil število romanj in procesij, ki so trajale več kot en dan, le na dve v letu in kasneje l. 1785 prepovedal še te, prepovedal pa je tudi nošenje kipov.
- l. 1783 je prišlo do ukinitve bratovščin, ki so se sicer ukvarjale z socialnimi nalogami in skrbele za procesije, kajti teh je bilo l. 1773 na Kranjskem več kot 300. Namesto vseh bratovščin je bila ustanovljena univerzalna bratovščina lokalne ljubezni do bližnjih, njen namen pa je bil usmerjen na socialno področje. Praznovanje te bratovščine je bilo dovoljeno le trikrat letno.
- prišlo je do zmanjšanja števila praznikov, katerih je bilo s strani cerkve predpisanih 34, vendar je ta številka z prištetimi lokalnimi prazniki v mestih variirala med 40 in 50 prazniki, medtem ko se je na podeželju dvignila tudi na 70 do 80 praznikov v letu. Njihovo število je poskušala zmanjšati že Marija Terezija in je pri tem postopala predvsem iz moralnih argumentov, medtem ko je njen sin Jožef II. ob zmanjševanju njihovega števila postopal striktno iz ekonomskih vzgibov.
- prišlo je do ukinitve luksuz v cerkvenih obredih, do prepovedi zvonjenja ob hudi uri, do prepovedi zakajanja domov ob praznikih, l. 1786 pa je prišlo do prepovedi okraševanja stranskih oltarjev.
- zahtevana je bila opustitev zemljišč okoli cerkva v mestih in njihova preselitev izven mest.
- izdan je bil tudi poseben zakon o pokapopavanju, ki pa se je zaradi množičnega zgražanja ljudstva obdržal komaj eno leto.
- med leti 1782 in 1786 je bil izveden t.i. "napad na samostane", ko je bilo v slovenskih deželah ukinjenih kar 65 samostanov. Sprva so bili ukinjeni tisti, ki se niso ukvarjali z socialno ali izobraževalno dejavnostjo, kasneje pa so jim sledili tudi drugi. Tisti samostani, ki so imeli nad 30 menihov so morali njihovo število zmanjšati za polovico, medtem ko tisti, ki so jih imeli manj kot 30 le za 1/3. Ukinili so tudi mnoge tiste samostane, katere ne bi bilo nujno potrebno in tudi nekatere mnoge pomembne - npr. samostan v Stični, ki je bil razpuščen l. 1784.

Razpustitev samostanov je pomenilo hud udarec v kulturnem smislu, kajti mnogo knjig, arhivarjev in umetnin je bilo izgubljenih oz. so romala v deželna središča, ki pa so bila razen Ljubljane, izven današnjega ozemlja Slovenije. Mnogo stvari se je prodajalo za nizke vsote ali pa so bile uničene že med transportom.

Stavbe teh ukinjenih samostanov so bile večinoma prepuščene propadanju, medtem ko je bilo njihovo premoženje združeno v verski sklad, ki ga je Jožef II. ustanovil l. 1782 (podobne verske blagajne je že prej ustanovljala Marija Terezija). Sklad je deloval v okviru posameznih dežel, namenjen pa je bil za vzdrževanje brezposelnih duhovnikov, kot pomoč v šolstvu, financiranju cerkvenoupravih reform in financiranju generalnih seminarjev ustanovljenih l. 1783. Skladi so bili še vedno last katoliške cerkve, vendar z njimi niso mogli prosto razpolagati. Skupaj z samostani so bile ukinjene tudi šole, ki so delovale v njihovih okvirih.

- l. 1783 je bilo ustanovljeno generalno semenišče v Gradcu, s čemer je bilo željeno doseči centralizacijo v izobrazbi duhovnikov, ki pa so bili na takšen način degradirani v nenekšne državne uradnike. Nasprotovanje tem semeniščem je bilo veliko, zato jih je l. 1791 Jožefov naslednik Leopold II. ukinil.

Cerkveno upravne reforme so pripeljale do večih reform, katerih glavna naloga je bilo povešanje števila pastoralnih postojank. Z temi reformami so ustanovili 30 novih župnij in nad 300 kaplanij, s čemer so dosegli, da je prišlo do zgostitve župnijske mreže in izboljšanja pastoralne dejavnosti. Inicijativa za takšen ukrep je prišla sprva s strani države, kasneje pa tudi od škofov (zahteve goriškega škofa in ljubljanskega škofa Herbensteina) in vernikov samih.

Nove župnije naj bi se ustanovilo tam kjer so bili dostopi do župnij ovirani z hribi in rekami; ena od zahtev je bila, da vsi ljudje v župniji od njenega središča ne bi bili oddaljeni več kot eno uro hoda in da naj bi se za središča župnij uporabilo že zgrajene cerkve, ki so tudi že imele izdelan sistem pridobivanja dohodkov za vzdrževanje župnika.

Duhovniki so s takšno ureditvijo postali nekakšni državni uradniki, katerim je država predpisala tudi plačo in sicer za župnike 400 goldinarjev na leto, lokalnim kaplanom 300 goldinarjev in pomožnim duhovnikom le 200 goldinarjev letno. Zaradi takšnega variiranja med plačami je tudi prišlo do upada zanimanja za duhovniški poklic.

Zaradi povečanja župnijske mreže in povečanja števila pastoralnih postojank in s tem duhovnikov, je prišlo kasneje do pojava močnega klerikizma.

Poleg župnijske razmejitve pa se je Jožef II., kljub nasprotovanju škofov in papeža, lotil nove razmejitve škofij. Ideje glede tega vprašanja niso bile le njegove, vendar so bile že starejše in se je Jožef II. z njimi le strinjal. Posledica želje po novi razmejitvi škofij je bila tudi teritorialna razdrobljenost le-teh, želja po poenotenju škofijskih in deželnih meja in otežkočene vizitacije takšnih razdrobljenih škofij.

Posebno močno je to razdrobljenost občutil ljubljanski škof Herbenstein, kajti njegovo ozemlje je bilo sestavljeno iz šest ozemeljskih enot na Kranjskem, Štajerskem in Koroškem. Zaradi tega je napisal štiri predloge po novi cerkveni ureditvi.

- v predlogu iz l. 1773 je predlagal izmenjavo enajstih far, treh kaplanij in enega samostana ljubljanske škofije, z enajstmi farami in tremi samostani goriške nadškofije. Ljubljanski škofiji naj bi se priključilo tudi "celotno celjsko okrožje" iz goriške dieceze.

- v predlogu iz l. 1774 je dejal, da naj bi bila Ljubljana povzdignjena v nadškofijo, za ceno degradacije goriške nadškofije v škofijo, v Celju pa naj bi bila ustanovljena nova škofija, ki bi bila podrejena ljubljanski.

- predlog, ki ga je podal l. 1775 je bil le nekoliko modificiran predlog iz l. 1773.

- v predlogu iz l. 1781 pa je podal idejo, da naj bi se meje ljubljanske škofije pokrivalo z mejami dežele Kranjske.

Prvi trije predlogi so bili zavrženi, medtem ko je na podlagi zadnjega Jožef II. izdal ukaz o predložitvi nove cerkvene ureditve. Načrt na to temo so izdelali kar Jožef II., nato pa še dvorni svetnik Heinke in krški škof, ki je podal kar tri predloge. L. 1787 je Jožef II. nato dosegel, da je bila goriška nadškofija ukinjena in prenešana v Ljubljano, kjer je bil za prvega nadškofa imenovan šele Herbensteinov naslednik Mihael Brigido, medtem ko so se meje škofij začele pokrivati z deželnimi.

Pojem sekularizacija je za konec 16. stol. pomenil prehod člana samostanskega reda v staž prosvetnega duhovnika, od l. 1648 naprej pa proces prehoda cerkvenih posesti v prosvetne roke. Pojem je kasneje dobil še veliko širšo obliko. Tako so ga nekateri pojmovali:

- kot propad oz. nezadovanje religije;
- enačili so ga z konformnostjo cerkve;
- kot privatizacijo religije;
- kot prehod nekih vedenjskih vzorcev;
- Marx Weber pa je sekularizacijo pojmoval kot odčaranje sveta.

Sekularizacija je povezana tudi z reformnim katolicizmom, zato so nekateri avtorji pručevali tudi ta vpliv:

- Peter BURK je dejal, da je bil reformni katolicizem sicer namenjen vsem, vendar je svoj vpliv pustil le na izobražencih;
- Wolfgang KESCHUBA je opazil počasno uvajanje reformnega katolicizma in s tem tudi sekularizacija;
- Richard VAN DÜHMEN je dejal, da reformni katolicizem sploh ni imel vpliva;
- Michael PAMMER je raziskoval vpliv reform na ljudsko pobožnost in pri tem ugotovil, da je vpliv dosegel le izobražence;
- Marta Verginella pa je ugotovila, da so bile oporoke v predmarčnem obdobju versko dejanje.

Nacionalni preporod

Nacionalni preporod naj bi se začel l. 1768, ko je Marko POHLIN napisal Kranjsko gramatiko v kateri je zapisal, da naj se Kranjci ne sramujejo svojega jezika. Od Polinove Gramatike naprej pa je prišlo do tvorjenja intelektualcev.

Višji družbeni sloji so bili v tem času večinoma večinsko dvojezični in malo je bilo ljudi, ki ne bi znali slovenščine. Nemščina je bila jezik uprave, obrti oz. vse višje kulture, medtem ko je bila na Primorskem v uporabi bolj italijanščina. V začetku 80-ih let 18. stol. pa se je Kranjska navzven slovenizirala, z kranjščino ki je veljala kot nekakšen deželni jezik.

Slovenski narodni preporod so spodbujale dejavnosti na različnih področjih:

- prevajanje Svetega pisma;
- prizadevanje KUMERDEJA za delovanje jezikovne akademije;
- LINHARTovo pisanje dramskih besedil in predvsem njegovo zgodovinsko delo Poizkus zgodvine Kranjske;
- pojavljati pa so se začeli tudi teksti, ki so bili namenjeni kmetom.

Ti intelektualno razgledani ljudje so se poskušali povezovati in njihova prizadevanja so pripeljala, do ideje etnične povezanosti Slovanov med Dravo in Jadranom, ki pa ni mogla zaživeti zaradi izredno močno prisotne lokalne oz. deželne identitete, ki je vsebovala zavest o jezikovni drugačnosti.

Razsvetljenske ideje v monarhiji

Za čas Marije Terezije je bila cenzura v rokah jezuitov, nakar je v 50-ih letih pod Gerhardom Zwitterjem nadzor nad cenzuro prevzela država. L. 1751 je bil nato ustanovljen tudi glavni urad za cenzuro na Dunaju. Med leti 1759 in 1772 je prišlo pod vplivom razsvetljenskih idej do poskusa izpeljave reforme cenzure. Zwitter je v tem času tudi trdil, da naj bi strokovne knjige cenzurirali le strokovnjaki in ne več jezuiti, ki so se npr. vtikali tudi v slike anatomskega prikaza. Kasneje so pod vplivom teh idej glavni cenzorji na Dunaju postali strokovnjaki, ki so bili tudi slovenskega rodu - Fran Miklošič, Jernej Kopitar, ... Odnos do znanstvenih knjig se je mnogo spremenil in postal bolj liberalen, medtem ko pa so bili v knjigah za široke množice bolj pazljivi. Glavni absurd znanstvenih knjig je bil ta, da so intelektualci te knjige lahko brali, medtem ko so bile širšim množicam nedostopne; prišlo je celo tako daleč, da je bil l. 1777 prepovedan tudi seznam prepovedanih knjig.

Z nastopom Jožefa II., na katerega so močno vplivale razsvetljenske ideje, je prišlo do drugačnega pogleda na cenzurno politiko. Jožef II. je namreč v državi videl vzgojno in izobraževalno institucijo, ljudi pa je smatral, da so v službi države in njenih interesov. L. 1781 je dal v obtočnik novi cenzurni zakon, ki je postal temelj takrat dokaj permesivne politike. Uzakonjena je bila državna cenzura, ki pa je bila hierarhično urejena. Ukrepali so predvsem proti tistim delom, ki so vsebovala nemoralno vedenje, blebetanje in nastopala proti sami katoliški religiji. Drugače pa je odlok ločil med znanstvenimi in literarnimi deli ter cenzuro usmeril predvsem v dela namenjena za širše množice, dovoljeval je celo kritiko vseh oseb, tudi vladarja samega, le če se je avtor podpisal, vendar pa je bilo prepovedano blatiti tuje državnike in vladarje.

V drugem delu odloka je prepovedal pregledovanje prtljage ljudem, pod izgovorom iskanja prepovedane literature in odloku podvrigel le knjige, ki so bile v prodaji ali so se nanjo pripravljale. Prišlo je tudi do revizije indeksa prepovedanih knjig kateri je po končanem delu obsegal le še 900 del, od prejšnjih 5.000. Cenzura je bila tudi bolj liberalna glede uvoza in izdajanja knjig.

Z novim cenzurnim zakonom je prišlo posledično do razvoja tiska - knjig, brošur in s tem pojava večjega števila tiskarjev. Časopisi in brošure so postale javno dostopne v kavarnah kjer pa se je preko branja in medsebojnega debatiranja izoblikovalo kritično meščansko mnenje; ponekod pa so se oblikovali tudi bralni kabineti, za tiste, ki knjig niso kupovali. Po novi izdaji cenzurnega zakona je tako prišlo do poplave raznih brošurc, katerih cena je bila okoli 11 krajcarjev. Serijo teh brošurc je odprl F. Schilinger z svojo z naslovom O pokopih, v kateri je kritiziral visoke cene, ki jih je cerkev zaračunavala za pokope. L. A. Hoffmann pa je začel izdajati serijo Tedenske resnice o pridogarjih, v kateri se je kritiziralo pridoge duhovnikov iz dunajskega okrožja. Cenzura se je ponovno začela zaostrovati l. 1784. Nasplošno lahko govorimo, da je v tem času prišlo do razširitve literarne svobode, v primerjavi s tisto, ki je bila prisotna za čas Marije Terezije.

L. 1761 so v Ljubljanskem mestnem gledališču gostovali latlijane z Voltairevim delom, vendar je kmalu na veljavi pridobilo nemško gledališče. Predvsem v domačih knjižnicah naših intelektualcev se je v tistem času dalo najti tudi dela vseh pomembnejših predstavnikov razsvetljenstva iz Z. Drugače pa je bila na našem ozemlju popularna predvsem filozofija, ukvarjali pa so se tudi z raznimi eksaktnimi vedami. Franc Samuel Carpe je po končanem študiju l. 1774 postal profesor in služboval na treh univerzah, nazadnje na Dunaju. Sam je trdil, da se ukvarja z liberalno filozofijo. Pri tem je zavrnil vse sholalistične avtorje in svoj pogled gradil predvsem na Newtonu, Leipzigu in Wolfu. Žiga Popovič se je ukvarjal z eksaktnimi znanostmi in l. 1750 napisal delo Raziskave morja. Pomembni pa so tudi drugi znanstveniki, ki so se tako kot Popovič ukvarjali z eksaktnimi znanostmi - Skofoli, Wilfen, Bretone Baltazar Hacquet in drugi. Hacquet je v teku svojega službovanja deloval tudi v Idriji in Ljubljani, kjer pa je delal kot profesor na liceju in bil član kmetijskega združenja. V letih 1778 do 1789 je napisal delo v štirih zvezkih, v katerem je raziskoval kamnine. V tem delu je napisal tudi predgovor s katerim je spodbujal razumska načela.

Iz Herbensteinovega kroga sta bila pomembnejša člana Martin Kuralt in A. T. Linhart. Martin Kuralt je podal nekaj svojih idej, zaradi česar so ga oblasti končno poskušale prevzgojiti, vendar jim to ni uspelo. Za nekaj časa pa je odšel tudi v Paris. A. T. Linhart pa je predvsem zagovarjal željo po znanstvenem raziskovanju. Prizadeval si je za realizacijo razsvetljenjskih idej, sam prevod Biblije pa se mu ni zdel smiseln. Enciklopedični pristop do dela je udejanil v svojem zgodovinskem delu in se v njem usmeril predvsem v pisanje o civilizaciji in ljudstvu.

Obstajali pa so še drugi krožki in društva:

- v Celovcu so se intelektualci zbirali okoli industrialca Franca Pavla von Herberta;
- v Gradcu je deloval Vastlov krožek v katerem so sodelovali tudi tam študirajoči slovenski študentje;
- prisotne pa so bile tudi prostozidarske lože.

L. 1789 je prišlo do izbruha Francoske revolucije, katere zahteve prve faze so se nekako pokrivalo z joževinskimi idejami, vendar pa se je stanje kmalu radikaliziralo. Tako so se tudi v Habsburški monarhiji po l. 1792 z nastopom Franca II. oz. kasneje kot cesarja Franca I. reforme zaradi strahu pred preskoka revolucije prenehale. Nastopilo je obdobje politične represije in terorja s pomočjo tajne policije, ki je bila ustanovljena l. 1782 pod Jožefom II. in je bolj aktivno delovala do l. 1867. V obdobju te represije so oblasti množično iskale resnične in namišljene jakobince; eden najbolj znanih je bil Ignac Martinovič, katerega so obglavili.

Cesar Leopold II. je bil sicer tudi sam pristaš reform, vendar pa je moral ukiniti nekatere reforme Jožefa II., glede tega pa je moral še predvsem popuščati na Ogrskem. Z njegovim nastopom je bilo tako konec reform, prišlo pa je do obdobja politične represije.

Dogodki v Franciji v tem času so vplivali tudi na Habsburško monarhijo. Francija je bila takrat še absolutna monarhija, ki je zabredla v krizo. Pokazalo se je, da Ludvik XIV. ni bil uspešen vladar, državna blagajna pa je bila prazna. Prebivalstvo je bilo še vedno razdeljeno v tri stanove (plemstvo, duhovščina in tretji

stan, katerega so sestavljali meščani in kmetje), v takšni ureditvi pa predvsem kmetje niso imeli nobene možnosti odločanja. V državi je vladala plemiška birokracija v kateri so si plemiči kupovali službe, drugi pa niso imeli dostopa. Naslednik Ludvik XV. problemov ni mogel učinkovito rešiti in se je zatekal predvsem k izkoriščanju tretjega stanu. Različni misleci pa so že podali ideje po obdavčenju vseh treh stanov in ne le zadnjega.

V ospredju politične krize med leti 1787-89 je slonelo plemstvo, ki ni imelo nobene želje po reformah. Ludvik XVI. je zaradi prazne blagajne končno podlegel svojim svetovalcem in njihovim idejam po obdavčenju vseh stanov. Maja 1789 so bili v ta namen sklicani državni stanovi, za katere so predstavniki tretjega stanu oblikovali svoje zahteve. Predvsem so si prizadevali, da bi glasovanje potekalo po glavah in ne po stanovih kakor sta se zavzemala plemstvo in duhovščina. Zaradi medsebojnega nestrinjanja se je tretji stan 17. junija 1789 proglasil za Narodno skupščino in pozval prvi in drugi stan, da se mu priključi. Pozivu so se odzvali predvsem manjši plemiči in nižja duhovščina. 10 dni kasneje je kralj moral popustiti in skupščini dovoliti izvedbo reform, napad na Bastilijo je nato sledil 14.7.1789.

Dogodki so si nato sledili v hitri naglici. Sestavljena je bila Deklaracija o človeških pravicah, vendar gospodarski problemi, zaradi katerih je prišlo do sklica generalnih stanov, niso bili rešeni. Tako še vedno ni bila dorečena vloga kralja, vloga parlamenta in princip volilne pravice. Prišlo je tudi do ločevanja cerkve in države, kar pa niso najbolj podpirali kmetje.

Glavni nasprotnik revolucije je bilo predvsem plemstvo z dvorom, kar se je zlasti kazalo v povezovanju francoskega in tujega plemstva in poskusu bega kralja l. 1791 proti avstrijski meji. Konzervativni del revolucionarnega vodstva je poskušal zadržati ambicija revolucionarnega dela in tako je l. 1791 prišlo do sprejema ustave, vendar pa to sprejetje ni ukinilo trenj. Konec l. 1791 so revolucionarno vodstvo prevzeli žirondisti, ki pa so se zavzemali za ostrejši spopad z nasprotniki revolucije. Aprila 1792 je Francija napovedala vojno Habsburški monarhiji, v kateri pa ni bila uspešna. Vojna sreča se je obrnila po Francoskem razglasu, da je domovina ogrožena, ko se je v vojsko prijavilo veliko prostovoljcev. Do prvih zmag je prišlo septembra 1792, ko je bil zaprt tudi kralj. Med obdobjem 1792 in 1794 je prišlo do vladavine jakobincev, kjer je vodstvo prevzel Robbespierre. V začetki l. 1793 je bil obglavljen kralj Ludvik XVI., država pa je prišla v kritično obdobje, ko je primanjkovalo tudi hrane. L. 1794 je moral z somišljeniki popustiti, nakar je bil po hitrem sodnem postopku obglavljen. Enoletna vladavina Robbespiera je ostala v spominu kot vladavina terorja. Po zamenjavi oblasti v Franciji je Deklaracij o človekovih pravicah postala ideal.

Vsi dogodki v Franciji pa so vplivali tudi na razmere v Habsburški monarhiji. Tako so tudi v slovenskih deželah spremljali bistvene dogodke v Franciji in so si o tem izoblikovali svoja mnenja. Ideje Francoske revolucije so tako tudi pri nas dobile privrženca in nasprotnike. Časopisi iz našega ozemlja so v prvi fazi revolucije simpatizirali z revolucionarnimi idejami, le da je bil Gradzen zeitung bolj kritičen do plemstva, medtem ko so vsi častniki nasprotovali izbruhom ljudskega gibanja in radikalnejšim idejam. Kmalu se je takšno stanje spremenilo in z radikalizacijo revolucije so začeli tem idejam nasprotovati tudi častniki. Vesti iz Francije so zbujale strah predvsem med plemstvom, ki pa so že prej bili nenaklonjeni reformam Jožefa II.

Preklic nekaterih privilegijev kmetov l. 1790 je pripeljalo do velikih kmečkih nemirov. Oblasti so kmečke upore zatrle z vojaško asistenco, eden redkih, ki pa je branil uporne kmete je bil pravnik Lukman iz Ljubljane. Ta je vladarju Leopoldu II. poslal več spomenic v katerih se je zavzemal za ukinitve fevdalizma. Zaradi obtožb z oglaševanjem revolucionarnih idej se je l. 1791 umaknil in prenehal zastopati kmete. Z idejami francoske revolucije so bili kmetje obveščeni. Pod vtisom dogodkov v Franciji je Žiga Zois postal manj izkoriščevalen do svojih podložnikov.

Prišlo je tudi do lova na namišljene in nenamišljene jakobince. V Vitlovem krožku je tako deloval tudi Janez Kopertin Nagelšk, ki je v letih 1793 do 1785 potoval po Franciji. Iz Kranjske sta bila za jakobinca obtožena le dva, Hohenwart in baron Taufferer. Prvi je bil oproščen, medtem ko je bil drugi, ki je imel tudi načrt kako vzpodbuditi revolucijo v monarhiji, l. 1795 otožen in nato l. 1796 obglavljen. Večina "jakobincev" pa je bila obtožena na dalše zaporne kazni, težka fizična dela in seveda razne smrtne kazni.